

SANAT ELEŞTİRİSİ VE PEDAGOJİK ELEŞTİRİ YÖNTEMİNİN İNCELENMESİ

A Study of the Methodology on the Critism of Art and Pedogoloji

Levent MERCİN *
Ali Osman ALAKUŞ **

Özet

Bu araştırmanın amacı, eleştiri kuramlarını irdelemek ve pedagojik eleştiri yöntemini sanat eleştirisi açısından incelemektir. Eğitimin en önemli hedeflerinden biri, öğrencilerin iyi karar verebilmeleri için eleştirel düşünebilmelerini sağlamaktır. Öğrencinin eleştirel becerileri arttırıldığında, sanat eğitiminin çocuğun sanatsal bir çalışmaya değer verme yetisini geliştirmiş olacağına inanılmaktadır. Sanat eserinin doğrudan kendisiyle ve sanat eğitimcilerinin bakış açısı ile ilgili olarak bir eserin içsel eleştirisinin dört aşaması vardır. Eleştiriye aşamalı yaklaşım da denen bu aşamalar betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargıdır. Eğitim yoluyla insanın özgürleşmesi ve özgün bir kimlik kazanması sürecinde farklı eğitim yaklaşımlarından yararlanılabilir. Bu bağlamda sanat eleştirisi, bireyin demokratik değerler kazanmasına katkı yapabilecek bir yaklaşım olarak benimsenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sanat eleştirisi, sanat eğitimi, pedagojik eleştiri.

Abstract

The aim of this study is to examine the theories of criticism and investigate the method of pedagogical criticism from the art criticism point of view. One of the basic aims of education is to provide that the students can think critically. When children's critical skills are enhanced, art education will develop their abilities to appreciate an artistic work. There are four stages of an art related directly to artwork itself and art educators' view-points. These stages, which are also referred to as gradual approach, are criticism, description, interpretation and judgement. It is possible from making use of different educational approaches in the process during which man becomes free and gains a original identity through education. Therefore, art criticism can be adopted as an approach that can contribute to the individuals' gaining democratic values.

Key Words: Artwork criticism, art education, pedagogical criticism,

---

* Uzman, D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı. e-mail: leventmercin@dicle.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr., D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı. e-mail: aliosman@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Eğitimin en önemli amaçlarından biri, öğrencilerin iyi karar verebilmeleri için eleştirel düşünebilmelerini sağlamaktır. Bireyler her gün bilgili olup olmadıkları konularda kararlar verirler. Bu durumlarda düşünür, değerlendirir ve hatta eleştirirler. Ancak, bu tür eleştiriler “genellikle o işin kusurunu bulma” biçiminde gerçekleşir. Sanat eğitimindeki eleştiriye gelince, bilinen genel eleştirinin aksine bir sanat yapıtını sorular sorarak ve tartışmalar yaparak olumlu bir biçimde araştırma yöntemi söz konusudur (1).

Sanat eleştirisi, Disiplin Dayalı Sanat Eğitimi (DBAE) oluşturan sanat tarihi, sanat üretimi (uygulama) ve estetik yanında yer alan dört temel disiplinden biridir. Sanat eleştirisi, sanat eseri hakkında yorum yapmayı ve eleştirel yargılamayı sağlar (2). Bu anlamda sanat eğitiminde eleştiri, bireyin sanat eserini farklı bir bakış açısıyla izlemesini, algılamasını, eser hakkında düşünmesini ve tüm bunları birleştirerek eserle ilgili görüşlerini ifade edebilmesini sağlamaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, eleştiri kuramlarını irdelemek ve buna bağlı olarak bunların içerisinde yer alan pedagojik eleştiri yöntemini sanat eleştirisi açısından incelemektir.

BULGULAR ve YORUM

Boydaş’a göre eleştiri, “sanat bağlamında bir sanat eserini, yani estetik objeyi anlamaya yönelik bir çalışma, dolayısıyla sanata karşı duyarlı tepki verme sürecidir. Bir başka ifade ile, sanatçının ve sanat eserinin yaratıldığı entelektüel çevrenin aydınlatılması, genişletilmesidir. Eleştiri bu anlamda övgü ve yergi arasında düşünülebilir (3).

Bir başka yaklaşıma göre ise eleştiri, “genel kanının aksine, yalnızca sanatın, bir sanat yapıtının irdelenmesi değil, aynı zamanda, bir sanat yapıtı ile karşı karşıya olan, teke tek ilişkide bulunulan alıcının (sanat yapıtını okuyan, dinleyen, seyreden, gören, izleyen kişinin) bilgilendirilmesi, yönlendirilmesidir” (4). Eleştiri genel tanımlamalarından sonra sınıflandırılmasına gelince, yaklaşımların farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Moran’a göre eleştiri türleri:

1. Dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri: Bu kendi içerisinde tarihsel ve sosyolojik eleştiri olarak ikiye ayrılabilir.
2. Sanatçıya dönük eleştiri: Bu eleştiride a. Eserleri aydınlatmak için sanatçının hayatını, kişiliğini incelemek, b. Sanatçın psikolojisini, kişiliğini aydınlatmak için eserini belge olarak ele almak yer alır.
3. Yeni eleştiri: Buna izleyiciye dönük eleştiri de denilebilir. Bu eleştiri biçim-içerik sorunu, içeriğin değeri, işlev olarak sınıflandırılabilir.

4. Esere dönük eleştiri: Bu eleştiri yapısal eleştiri ve arketipçi (antropoloji, psikoloji, tarih, karşılaştırmalı din ile ilgilenir) olarak ele alınabilir (5).

Erinç'e göre resim sanatında eleştiri türleri ise şu şekilde sınıflandırılır:

1. Resmi araç olarak kullanan eleştiriler.
2. Resmi amaç olarak kullanan eleştiriler.
3. Resmi öğelerine ayıran eleştiriler.
  - Resmi biçim olarak değerlendiren eleştiriler.
  - Resmi içerik olarak değerlendiren eleştiriler.
  - Resmi öz olarak değerlendiren eleştiriler.
4. Resmi bir bütün olarak düşünen eleştiriler.
  - a. Teknik eleştiri.
  - b. Psikolojik eleştiri.
  - c. Sosyolojik eleştiri.
  - d. Estetik eleştiri.
  - e. Felsefi eleştiri.
5. Resmi kendi ontik (resim adını alan varolanı anlamak ve insanın varlık bütünlüğündeki yerini almak) yapısı içinde ele alan eleştiriler.
6. Resmi kendi grubu içinde ele alan eleştiriler (6).

Sanat eleştirisinde birçok eleştiri teorisinin yanı sıra, sanatı anlamaya yönelik olarak yapılan tanımlamalar da vardır. Ott'a göre eleştiri: "mekanik eleştiri, organik eleştiri, biçimci eleştiri ve bağlamsal eleştiri" (Pepper, 1946)" diye gruplandırılır (7). Sanat eleştirisinde bu teoriler, mechanistic criticism (düşünmeden yapılan eleştiri) deki gibi duyguların ve hislerin konması; organistic criticism (sistemli eleştiri) daki gibi sanat eserlerinin uyumu; formalist criticism (biçimci eleştiri) deki gibi evrensel doğrulara ya da fikirlere inanç; contextualistic criticism (eserde ön ve arka planın birlikte ele alındığı eleştiri) deki sanat eserlerinin genel içeriğini ve eserle ilgili görüşlerin oluşum sürecindeki standartlar gibi nedenlerle geliştirilmiştir.

Bunların dışında ve belkide en kullanışlı eleştiri sınıflandırması Feldman tarafından yapılan eleştiri olduğu söylenebilir. Bunlar:

1. Akademik Eleştiri,
2. Basın Eleştirisi,
3. Popüler Eleştiri,
4. Pedagojik Eleştiri olarak sıralanır (8).

Sanat eleştirisi alanında bir araştırmacı olan Edmund Feldman, çocuğun sanat hakkındaki konuşmalarının öğretmen sorduğu sistemli sorular sayesinde gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Bu sorular, çocuğun sanat ürünü hakkındaki izlenimi ve bu izlenimin anlamını ifade edebilmesine yönelik bir eğitimi sağlamaktadır.

Çocuğun çizgilerin ve şekillerin anlamını öğrenmesi, okumaya yeni başlayan bir çocuğun sanat çalışmasını görsel olarak hayali bir şekilde tanımlaması ile benzerdir. Langer (1957) etkili bir sanat eleştirisinin gerçekleşmesi için iletişimde bulunan bir kişinin (sanatçı), bir aracın (sanat ürünü/çalışması) ve bir alıcının (izleyici) olması gerektiğini belirtmiştir. Bu koşullara ek olarak çocuğun yeteneklerinin gelişimini desteklemek amacıyla dördüncü bir koşul eklenmesinin zorunluluğu savunulabilir; bu ise çocuk ile sanat ürünü arasındaki kıyaslamaya rehberlik edebilecek kolaylaştırıcı bir insan yani öğretmendir (9).

Sanat eleştirisinin öz değerlendirme yapma ve sanat eserlerinin karşılaştırması amacıyla kullanıldığını belirten Alakuş (10), Brent Wilson'un son yirmi yılda bu alandaki ilgili araştırmalara ilişkin ulaştığı tespitlere dikkat çekmektedir. Bu bağlamda; eleştiri kavramları, atölye sanatının eleştiri yazma ile ilişkisi, resimlerin nitel analizleri, sanat eleştirisi yeteneğine ilişkin araştırmalar, okullarda sanat eleştirisi programı hazırlama gibi konularda sanat eğitimine çağdaş bir ivme kazandıran görüşlerden söz edilebilir.

Sanat eleştirisini ustaca ve kolayca yapabilmesi açısından çocuğa ilham veren ve çocuğun sanat ürünü hakkında konuşmasını cesaretlendirici bir model olarak da Feldman modelini incelemekte yarar vardır. Bu model 4 genel tartışma aşaması içerir: Elbette bu aşamalarda çocuğun gelişimsel düzeyine duyarlı olunmalıdır. Küçük çocuklara sorulan sorular oyun şeklinde sorulduğunda cevap vermeyi çok severler. Fakat bu oyun anlamına gelmemelidir. Öğretmen aktivite için hazırlığını önceden planlamalıdır. Yine de bu aktivite, oyunun sağladığı keşfetme ve hoşlanma duygularını çocuğa kazandırabilir (Fogan,1984) (11). Bu diyaloglar, Feldman modelinin yalnızca cesaretlendirici ve faydalı bir yöntem olmayıp aynı zamanda çocukların bu tartışmalara istekli bir biçimde nasıl katıldıklarını göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken birinci nokta; öğretmenin çocuğun sanat ürünü hakkındaki duygularını tanımlaması, analiz etmesi ve yorumlamasına ilişkin kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesidir.

Çocuklar sanat çalışmasının anlamını keşfetmeye aktif olarak katıldıklarında entelektüel, sosyal ve duygusal yeteneklerini geliştirme fırsatı yakalarlar. Entellektüel boyut, sanat eleştirisinin mantıksal ve yaratıcı düşünceleri içermesidir. Adım adım uygulanan bu sistem, çocuğun düşüncelerini düzenleyebilmesine yardım eder. Feldman modeli, görsel sembollerin iletişimi sağlayabilme fikrini öğretir. Görülenlerin telaffuz edilmesi, çocuktaki sözcük dağarcığını geliştirir. Bundan başka bu tür tartışmalar, çocuğa düşüncelerinin değerini öğretir. Aynı zamanda diğerlerinin konuşmalarını dinlemeyi ve onların fikirlerine hoşgörülü olmayı sağlar. Sanat; çocukların, tüm insanlığın ortak duygu ve derinliğini anlamasına yardımcı olur. Tüm bunların üstünde, çocuklar sanat çalışması ile hoş bir macerayı

keşfetmenin zevkini yaşarlar. Meraklarını ve duygusal ilgilerini diğer çocukları ile birleştirerek deneyim sahibi olurlar.

Öğrencilerin kendi çalışmalarına ilişkin taşıyacağı sanat eleştirel kaygılar ve öz-değerlendirme yaparak kendi çalışması ile bütünleşme imkanı bulabilmesi, sınıf geçme için alacağı nattan daha önemli görülmelidir. Öğrenci çalışmalarının zihinsel egzersizlerle başlayan motivasyon aşamasından, taslak hazırlama ve nihai çalışmanın olduğu tüm sürece kadar gözlemlenerek değerlendirilmesi bir gerekliliktir. Bu nedenle öğrenci çalışmalarını sanatsal boyutuyla eleştirmenin ötesinde, sadece sonuçtaki başarısına değil, aynı zamanda ürünün oluşturulduğu sürece de dikkat edilerek yapılacak bir değerlendirme daha anlamlı olabilir (12).

Bir sanat eserinde, sanatçının asla hayal etmediği değişik fikirler görülebilir. Bu görmeler, asla hatalı olduğu anlamına gelmez, sadece sanat eseri öylesine güçlü ve zengin kılar ki, herkes için orada özel anlamlar olduğunun kanıtı olur. Sanat eleştirisi yöntemini öğrenmek, bireylere (bize) bir sanat yapıtını yorumlamayı ve eleştiriye dair düşüncelerin organize edilmesini öğretir. Böylece bireylerin düşüncelerini ifade etme cesaretleri artar. Bireyler mantıklarını kullanarak estetik yargılarda bulunurlar. Sanatın dili öğrenildiği zaman, sanat nesnesinin daha derinlerine inilebilir. Daha derinlemesine incedikçe, sanat eseriyle daha önemli ilişkiler kurulur. Bu süreç sonucunda estetik deneyimler elde edilir, sanat eseriyle karşılıklı ilişki (anlama, çözme) başlar ve böylece eser, daha anlamlı ve akılda kalıcı hale gelir. Ve tüm bunlar sanat eserlerine değer verilmesini ve sanat ürünlerine ve sanatçısına saygıyı, onu korumayı ve gelecekte de sanat ile sürekli bir karşılıklı alışveriş içerisinde olmasını sağlar (13).

Eleştiri tartışmasına (eleştiri yöntemi) başlanmadan önce tartışılacak eser önceden belirlenmelidir. Eserin yüksek kalitede ve orijinal bir sanat ürünü olmasına dikkat edilmelidir. Eğer mümkünse bu tartışma için sanat müzeleri tercih edilmelidir. Bu mümkün olmazsa, eserin röprodüksiyonu temin edilerek sınıfa getirilip tartışma (eleştiri yöntemi) yapılabilir. Hatta bu röprodüksiyon tabloların, sınıfta belirli süreler boyunca bulundurulması, çocuklara özel bir takım yansımaların dönüşümüne neden olabilir.

Sanat eleştirisi, sanatı tartışmada görsel kavramları ve terimleri kullanır. Çocuklar sanatla ilgili konuşmanın ve yazmanın düzenli yollarını öğrenirler. Görsel sanat imgeleri hakikaten ilginçtirler ve çocukların ilgisini çeken, onları konuşmaya ve yazmaya güdüleyen sorunlar ve konular sunarlar. Sanat eleştirisinden aktarılan sanatı öğrenme etkinlikleri, çocukları dilin betimsel kullanımının gerisinden alarak sanatın anlamının yorumuna götürür (14).

Feldman'ın eleştiri sınıflamasının içerisinde sanat eğitimi için ele alınması gereken en önemli eleştiri, elbette Pedagojik Eleştiridir. Çünkü bu eleştiri türü bireylerin sanat eğitiminin amaçladığı bazı davranışların

gerçekleştirilmesinde daha sistemli bir yaklaşımı sağlar. Ayrıca bu eleştiri ile çocukların oyunlaştırılmış bir yöntem ile bilgiyi elde ederek yorumlayabilmesi sağlanır. Bu yöntemle göre eleştiri 4 basamaktan oluşur. Her basamakta öğrencilere farklı sorular yöneltilir. Bu basamakların sıra ile şu şekilde ele alınabilir:

1. TANIMLAMA (DESCRIPTION)

Tanımlama/Tasvir: Eğer insan bir sanat eserini mümkün olduğunca doğru anlamak isterse, o sanat çalışmasını her yönden dikkatli bir şekilde araştırması gerekir. Bu bağlamda belirli biçimleri, renkleri, değerleri, dokuları ve bu görsel niteliklerin hepsinin yerli yerine yerleştirilmesi gerekir. Form, biçim ve jestlerin gözlemlenmesi gerekir (15). Twnton'a (1983) göre eleştiri aşamasındaki ilk sorular kaliteli bir sohbet ortamının oluşması açısından oldukça önemlidir. Bu safhada bir bütün olarak, “Eserde ne görüyorsunuz?” sorusuna cevaplar aranır (16).

Sanat çalışmasında tanımlama, görünür şeylerin gerçeğe uygun olarak listelenmesi aşamasıdır. Eleştirinin bu ilk basamağında eserde görülen bilgi objelerinin, yani reel yapının, dikkatlice listesi (envanter) çıkartılır. Bu basamağın amacı, izleyiciyi acele etmekten uzaklaştırmak ve yavaşlatmaktır. Yavaş hareket etmenin amacı, bilgi objelerinin, ayrıntıların tamamına nüfuz (anlamak) etmektir. Bu önlem, bütün ayrıntıları dikkate almadan, acele yargıda bulunulmamasına yardım eder. Her tanımlama, eser hakkında bilgi gerektirir. Eserin türü, boyutları, kimlik bilgileri vb. Bu bilgiler resim altı bilgilerinde genelde verilir. Bu bilgiler eserin hayallerdeki tasavvuruna da yardım eder. Tanımlama aşamasında özellikle nesnel olunmasına dikkat edilmelidir. Örneğin tanımlamaya ilişkin aşağıdaki sorular yöneltililebilir:

- * Bu sanat yapıtını yaratan sanatçının ismi nedir?
  - * Bu ne tür bir sanat yapıtıdır?
  - * Sanat yapıtının adı nedir?
  - * Bu yapıt ne zaman yaratılmıştır?
  - * Bu sanat yapıtının yaratıldığı tarihsel dönemde yer alan bazı önemli olayları sıralayınız.
  - * Yapıtta nesnelere sıralayınız (ağaçlar, insanlar, hayvanlar, dağlar vb.).
  - * Bu yapıtta var olan anlamlı sanatsal unsurları inceleyiniz ve onları tanımlayınız:
  - * Hangi teknikler kullanılmıştır? (Oyma, suluboya, asamblaj-montaj vb.)
- (17).

2. ÇÖZÜMLEME (ANALYSIS)

Analiz/Çözümleme: Çözümleme safhasında genel olarak, “Eser nasıl düzenlenmiştir?” sorusuna cevaplar aranır. İkinci aşamada da eserle ilgili veriler toplanmaya devam edilir. Bununla beraber, sanatın eleman ve ilkelerine dikkat edilir. Bu aşamada eserin nasıl düzenlendiği keşfedilir. Çünkü sanatçı ruh halini ve fikirlerini burada ortaya koyar, saklar ve eserdeki arka yapıyı sanatın eleman ve ilkelerini kullanarak oluşturur. Sanatçı biçim, renk, doku, leke, espas gibi elemanları; ritm, hareket, denge, oran-orantı, değişiklik, vurgu ve birlik gibi ilkelere göre kullanır.

Bu aşamada sanat yapıtında kullanılan en belirgin sanat ilkeleri ele alınır. Bunlar: Denge (Balance), Karşıtlık (Contrast), Öne Çıkarma (Emphasis), Uyum (Harmony), Çeşitlilik (Variety), Birlik (Unity), Derecelendirme (Gradation), Hareket (Movement), Ritim (Rhythm), Oran (Proportion), Derinlik (Depth), Kompozisyon’dır. Bu safhada şu sorular yöneltilebilir:

- * Hangi çizgiler görünüyor? (düz, eğri, kırık, hepsi de).
- * Hangi şekiller daha çok kullanılmış? (geometrik, organik, ikisi de).
- * Renkler daha çok nasıl düzenlenmiş? (sıcak, soğuk, her ikisi de).
- * Açık renkler mi daha çok kullanılmış?
- * Mekan daha çok nasıl? (düz, üst üste; derin bir alan olarak veya her ikisi).
- * Doku daha çok nasıl? (kaba, yumuşak, her ikisi de).
- * Değer (valör) daha çok nasıl? (açık, koyu, orta ayar ya da yüksek kontrast).
- * Birbirini tekrar eden şekiller var mı?
- * Bazı nesnelere önde iken bazıları arkada mı durmakta?
- * Resimde görülen nesnelere yada figürler gerçek büyüklüğünde mi? (18).

3. YORUMLAMA (INTERPRETATION)

Yorum: Çocuğun sanat çalışması aracılığı ile dikkatini, duygu ve düşünceleri üzerine odaklayarak verdiği cevapların düzenlendiği bir aktivitedir. Bu aşamada “Sanatçı izleyiciye ne söylemek istiyor?” sorusu cevaplanmaya çalışılır. Yorum aşamasında eserin içerik anlamı ya da psikolojik ortamı (mood) söylenmeye çalışılır. Ancak bu aşamada tahminlerde bulunulabilir. Yorum eleştiri işleminin en zor basamağıdır, çünkü farklı olmaya çaba gösterme gereği vardır. Ayrıca en yaratıcı ve en zevkli tatmin edici basamaktır. Zekanın, hayal gücünün ve cesaretin kullanılması basamağıdır. İzleyenler farklı yorumlar yapmaktan kaçınmamalıdır. Her şeyden evvel izleyenler birbirlerinden farklıdır. Bireyin yorumu kendi hayat deneyimlerine dayanacak ve farklı olacaktır. Yorumlar, daha önceki iki

basamakta toplanılan gerçeklere ve ipuçlarına dayanmalıdır. Yorumlar duygulara, fakat duygular da eserde bulunan ipuçları ile ilgili olmalıdır. Örneğin yorumlama safhasına sanat yapıtı hakkında şimdiye kadar öğrenilenler temel alınarak aşağıdaki sorular yöneltilebilir:

- * Sanatçı eserde ne söylemeye çalışıyor?
- * Sanatçı bu sanat yapıtını neden yapmış olabilir?
- * Eser size göre ne anlama geliyor?
- * Bu yapıtı baktığınızda sizde ne gibi hisler uyandırıyor?
- * Bu sanat yapıtında başka şeyleri temsil eden şeyler-simgeler (symbols) size göre var mıdır? Varsa nelerdir? (19).

Ayrıca eseri çok daha farklı açılardan ele alabilmek amacıyla şu sorular da yöneltilebilir:

- * Eser size göre hangi nesneye benzeyen bir koku hissi veriyor?
- * Eser size göre hangi nesneye benzeyen bir tad veriyor?
- * Eser size göre hangi nesneye benzeyen bir ses hissi veriyor?
- * Eser size göre hangi nesneye benzeyen bir görüntü uyandırıyor?
- * Eserde hangi renkler sembolik olarak kullanılmıştır?

4. YARGI (JUDGEMENT)

Yargı/Hüküm: Sanat eseri hakkında daha önceki durumlardan çıkarılan bilgilere dayalı olarak yapılan bir işlemdir. Yargı safhasında “Bu eser başarılı bir eser midir?” sorusuna cevaplar bulunmaya çalışılır. Bu aşamada eserin başarılı olup olmadığına karar verilir. Bu aşamada eseri analiz ederken bir takım somut bilgilere dayalı sonuçlar almak için sorular yöneltir. Bu aşamada çocuğun resim hakkındaki kişisel anlamlandırmasının yanında kendi dünyasını hikaye etmesine çalışır. Bu yaşlarda çocuğun varacağı yargılar belki çok basit olacak, fakat onun sanatı anlamasında ve sanata derin anlamlar yüklemesi açısından çocuğa deneyim kazandıracaktır. Bu son safhada şu sorular sorularak bireylerin eser hakkındaki yargıları ölçülebilir:

- * Bu sanat yapıtından hoşlanıyor musunuz ?
- * Onun iyi bir sanat yapıtı olduğunu düşünüyor musunuz ?
- * Onun önemli bir sanat yapıtı olduğunu düşünüyor musunuz ?
- * Bu sanat yapıtını evinize asıp seyretmek ister miydiniz ?
- * Bu sanat yapıtı müzeye konmaya değer bir yapıt mı?
- * Bu eser evinizin hangi odası için uygun olurdu?
- * Bir kişi neden (sanatçı) bunun gibi bir resim ya da heykel yapmak ister?
- * Eserin en çok nesini beğendiniz?
- * Resme (yada heykele, tasarı çalışmasına vb.) baktığınızda çizgilerin, renklerin ve şekillerin sizde hissettirdiği şeyleri anlatır mısınız?

Ayrıca bu bölümde eserin estetik eleştirisi açısından dikkat edilmesi gereken noktalarının da ele alınması gerekmektedir. Bu noktalardan biri estetik yargıdır. Bu amaçla bireylere şu sorular yöneltilir:

Bu çalışma önemlidir çünkü:

- * Eser yansıtıcıdır (taklitçidir, bir gerçekçi olayı ifade etmektedir).
- * Eser biçimcidir (belirgin çizgiler, renkler, şekiller vb.).
- * Eser anlatımcıdır (çeşitli duygular veya sembolik mesajlar taşıyor).
- * Eser işlevseldir, çünkü ..... konusunu işlemektedir (dini, politik, eğitsel, diğer amaçlı).
- * Bu çalışmaya daha çok kim değer verirdi (baba, öğretmen, hemşire, _____)?
- * Bu çalışmaya yeni bir ad veriniz.

Yargılamada eserin artistik değerine karar verilir. Burada kişisel fikirler kullanılabilir. Neyi sevip neyi sevmediğinize karar verirsiniz. Ancak, doğru bir yargıda bulunmak için samimi ve dürüst olunmalıdır. Ve estetik nitelikler göz önüne alınmalıdır. Estetiğin başlıca amacı “Başarılı sanat eseri nedir?” sorusuna cevap vermektir.

Araştırmacılar bir sanat eserinde neyin önemli olduğu sorusuna cevap bulmak için çok farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu fikirler veya düşünce ekolleri (yani bir sanat eserinde ne aranmalıdır hususu) estetik teoriler olarak adlandırılır.

Bir sanat eserini estetik açıdan yargılamak amaca ve sanatın türüne göre bir veya birkaç teori kullanılabilir. Bu çok önemli üç estetik teori: 1. Yansıtıcılık (Gerçekçi) 2. Biçimcilik (Görsel) 3. Anlatımcılık (Expressive) olarak bilinir ve adlandırılırlar.

1. *Yansıtıcılık (Literal Qualities)*: Bazı eleştirmenlere göre bir sanat eserinde aranılacak en önemli şey konunun gerçekçi bir biçimde anlatımıdır. Eser eğer gerçeği olduğu gibi anlatır veya izleyiciye sunarsa başarılıdır. Bu tür sanatçılarda sanat tüketicileri de vardır ve gerçeklik onlara göre sanat eseri için en önemli estetik niteliklerdir. Bu estetik teorinin adı “Yansıtıcılık” tır.

2. *Biçimcilik (Visual Design Qualities)*: Bazı eleştiricilere göre ise bir sanat eserinde kompozisyon en önemli faktördür. Bu estetik teorinin adı Biçimciliktir (Formalizim) ve tasarım ilkelerini kullanarak tasarım elemanlarının başarılı bir şekilde düzenlenmesini amaçlar. Burada eser nasıl düzenlenmiştir? Yani, esere baktığımız zaman ilk planda ele alınması gereken nitelikler olmalıdır. Eser dengeli mi? Ritmik nitelik var mı? Değişiklik dikkat çekiyor mu? Sanatçı eserinde birlik problemini çözümlenmiş mi? vb.

3. *Anlatımcılık (Expressionism-emotionalism-expressive Qualities)*: Bu kuram sanat eserinin muhtevasıyla ilgilidir. Bazı eleştiricilere göre bir sanat eseri izleyiciye bir ileti veriyorsa başarılıdır. Bu nitelik onlara göre en

önemli husustur. Bu teoriye anlatımcılık adı verilir. Duygu ve düşüncelerin izleyiciye canlı ve güçlü bir biçimde iletilmesini savunur. Dışavurumcu (anlatımcı) nitelikler, eserde anlatılan fikir ve hislerin niteliğidir. Yani arka plan veya tinsel içeriği kapsar. Eser özel bir fikir veriyor mu? Bir heyecan yaratıyor mu? sorularına cevap aranır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bilindiği gibi eğitim süreci bir bütündür; öğretmen, öğrenci ve öğretim. Bu süreç içerisinde belli davranışların kazandırılması gerekmektedir. Bunun için öğretmenler aktif rol üstlenirler. Ancak öğrenmenin aktif olması tek yanlı bir öğretim yönteminin kullanıldığı monolog tipi bir öğretim yönteminin olması anlaşılmalıdır. Aksine öğrencilerinin araştırmaya, incelemeye, yorumlamaya ve yargılamaya dönük eylemleri içeren bir yöntem uygulanmalı, yani öğrenci merkezli bir eğitim benimsenmelidir.

Genel eğitim sisteminde olduğu gibi, sanat eğitiminde de öğrencilerin ezberciliğe teşvik edilmesi anlayışının yeri yok denecek kadar azdır. Bu nedenle sanat eğitiminde bireylerin özellikle öğretim sürecine etkin olarak katılımları önemlidir. Bunun için sanat derslerinde eleştirinin çok önemli bir yeri vardır. Çünkü, eleştiri bireylerin sanatı, sanat eserini, sanatçıyı, kültürünü, karşılıklı anlayışı (saygıyı) ve evrensel düşünebilmeyi geliştirerek, kendisini daha iyi ifade edebilmeyi sağlar. Bu nedenle eleştiri dersleri, sanat eğitiminde büyük önem taşır. “Sanat eseri, her zaman izleyicinin, sanat eserini anlamasına yardım eden taşıyıcı bir unsuru hak etmelidir. Bu taşıyıcılık doğal olarak sanat eleştirisinin eğitimine bağlıdır” (20).

Müze ve galeriler gibi farklı mekanlarda sanat eleştirisini uygulama, Mercin’in de belirttiği gibi, “...gerçek sanat eserleriyle öğrenci veya birey arasında dolaysız etkileşimi sağlaması, dikkat yeteneğini geliştirebilmesi, özgür düşünebilme ve aktif katılımı sağlaması bakımından etkili bir yöntemdir” (21). Ancak eleştiri derslerinin amacına ulaşabilmesi için eleştirinin hangi yaş gurubu bireylere uygulatıldığının bilinmesi ve belli bir sistem içerisinde ele alınması da bir zorunluluktur. Özellikle çocuklara uygulatılacak eleştiri dersleri yada yöntemi eğitici bir amaca yönelik olmalıdır. Bu amaçla sorular çocukların ilgisini çekebilmeli, hatta oyun gibi algılanıp onları bilgiyi elde etmeye ve sanat eserine karşı duyarlı tepki vermeye yönlendirebilmelidir. Çocuklarla resim hakkında yapılabilecek neşeli ve canlı bir tartışma, onun gelişimsel düzeyine uygun, anlamlı, farklı ve yaratıcı sorular üretmekle mümkün olacağı düşünülebilir.

Kaynakça

1. Stokrocki, M ve O. T. Kırıçoğlu (1997). Ortaöğretim Sanat Öğretimi, YÖK Dünya Bankası Yayınları, Ankara.
2. (2005, <http://Nortusungcriticism\NorthTexasInstituteforEducatorsontheVisualArts1.htm>).
3. Boydaş N. (2003). Sanat Eğitiminde Eleştiri ve Bir Eleştiri Denemesi, XII. Eğitim Bilimleri Kongresi, Gazi Üniversitesi, 16-18 Ekim Antalya.
4. Erinç, M. S. (1995). Resim Eleştirisi Üzerine, Hil Yayın, İstanbul.
5. Moran, B. (2003). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.
6. Erinç, Ön. ver., s.
7. Ott, R. W. (1985). The History of Art Education, Publisher: National Art Education Association.
8. Boydaş, 2003, Ön. ver., s.
9. Boydaş N. (2002). Sanat Eleştirisi Dersi Ders Notları. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yüksek Lisans Programı, Ankara.
10. Alakuş A.O. (2004a). Kuramdan Uygulamaya Sanat Eseri Eleştirisi, II. Sanat Eğitimi Sempozyumu Resim-İş Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 28-29-30 Nisan 2004, Gazi Üniversitesi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
11. Boydaş, 2002, Ön. ver., s.
12. Alakuş A.O. (2004b). Resim-İş Derslerinde Öğrenci Çalışmalarını Değerlendirme Yaklaşımı, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
13. Boydaş, 2002, Ön. ver., s.
14. Özsoy, V. (2003). Görsel Sanatlar Eğitimi. Gündüz Yayıncılık. Ankara.
15. Özsoy, 2003, Ön. ver., s.
16. Boydaş, 2002, Ön. ver., s.
17. Özsoy, V. (2003). İlk Ve Ortaöğretim Sanat (resim) Eğitiminde Müzelerden ve Sanat Galerilerinden Yararlanma, Milli Eğitim, Bahar, 158.
18. Boydaş N. (2004). Sanat Eleştirisi, Ankara.
19. [http://www.sanalmuze.org/arastirarakogrenmek\(2004\)](http://www.sanalmuze.org/arastirarakogrenmek(2004)).
20. Mathews P. (2005). Using Art Criticism by University of Toledo, [http://www.Using Art Criticism](http://www.UsingArtCriticism).
21. Mercin, L. (2003). Müzeyle Dayalı Sanat (Resim) Öğretiminde Eğitim Teknolojilerinin İşlevi, Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu ve Fuarı. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazi Mağusa. 27-31 Mayıs.